

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію

МИРОНЕНКО АННИ МИКОЛАЇВНИ

подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво»
галузі знань 02 — «Культура і мистецтво»
на тему:

«РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ ГЛУХІВЩИНИ ХХ СТОЛІТТЯ»

Науковий керівник – доктор мистецтвознавства, професор
кафедри історії української музики та музичної фольклористики
Копиця Маріанна Давидівна

Вивчення питань української культурної регіоніки, особливо у сучасному контексті, має вкрай важливе значення для формування і збереження національної ідентичності, стійкої і цілісної національної самосвідомості та запобігає їхній втраті під впливом глобалізаційних процесів. Висвітлення та порівняння тенденцій культурної взаємодії та впливу між різними регіонами України допомагають у реконструкції історичного розвитку української культури, а також у виявленні її локальних варіантів, що збагачують загальну культурну картину країни. В умовах російсько-української війни, коли зусилля ворога спрямовані у тому числі і на послаблення та «розмивання» української ідентичності, важливим є дослідження українськості, особливо у прикордонних регіонах, які є місцем активної взаємодії різних культур.

Одним із таких регіонів, що межує з країною агресором і сьогодні чи не найбільше потерпає від її злочинних дій, є Сумщина, зокрема її славетна частина – Глухівщина. У музикантів цей топонім одразу викликає цілий ланцюг сталих асоціацій, у пам'яті спливають закарбовані зі шкільних років відомості, пов'язані з його історичним минулим – культурний центр і

столиця Гетьманщини, діяльність Глухівської співочої школи, земля видатних українських композиторів Максима Березовського і Дмитра Бортнянського. Натомість значно менше маємо усвідомленої інформації щодо своєрідності і цілісності мистецтва цього культурного регіону в ХХ столітті та його значення у загальнонаціональному культуротворенні.

З огляду на викладене, пропонована до розгляду дисертація Анни Мироненко на тему «Регіональні особливості музичного життя Глухівщини ХХ століття» сьогодні набуває виняткової актуальності. Фактично це є перше фундаментальне і цілісне дослідження музичного життя Глухівщини ХХ століття як єдиного історико-культурного явища, яке базується на великій джерельній базі.

Дослідниця віднайшла та увела до наукового обігу понад сотню архівних одиниць – це газетні, журнальні видання, рукописи, листи, концертні афіші тощо. За матеріалами тогочасної преси авторка максимально відтворює об'єктивну панораму музичного життя краю, водночас розкриваючи імена досі невідомих митців, які своєю активною творчою та громадською діяльністю сприяли його розвитку.

Важливо відзначити, що дисертантка займається дослідженням музичної культури згаданого регіону не лише ХХ століття в рамках цього дисертаційного дослідження, але й активно виступає на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях з доповідями за матеріалами від XVIII ст. і до сучасності та вже має близько двадцяти публікацій.

Отож, у цьому дослідженні великий інтерес представляє надзвичайно складний і важливий аспект – саме джерелознавчий. Авторка опрацювала велику кількість матеріалів з архівних установ України (дванадцять архівів) та зарубіжжя (п'ять). Усі віднайдені писемні джерела вона поділяє на документальні, оповідні, періодичну пресу та джерела особового походження (мемуари, щоденники, автобіографії, листи, інтерв'ю).

Використання широкої власне музикознавчої джерельної бази, а

також дотичних історичних документів дає можливість авторці доповнити вже відомі факти та заповнити певні лакуни у відтворенні історичної картини Глухівщини, розкрити невідомі моменти історії заснування Глухівської дитячої музичної школи у 1900 році, розглянути діяльність осередку Чернігівської філії Товариства імені М. Д. Леонтовича у Глухові та віднайти її представників серед місцевої громади, зокрема, чеха Яна Ступки, висвітлити мистецьке життя у стінах Глухівського учительського інституту (1874 р.) та Глухівського державного педагогічного інституту імені С. Сергєєва-Ценського (1954–2001 рр.).

Зібрано також велику кількість нотної літератури, здебільшого рукописної, а також фрагменти відео- та аудіозаписів виступів, що дозволяє авторці робити об'єктивні висновки щодо репертуарної політики колективів, формування культурної мистецької панорами Глухівщини до ХХ та упродовж ХХ століття (детально викладено у підрозділі 1.3.) та як наслідок говорити про появу феномену геогенетичної зони (за концепціями Л. Гумільова, українських науковців Н. Мосюкової та І. Стороженка – підрозділ 1.4.).

Представлена до розгляду дисертація має чітку і логічну структуру, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, які містять довідкову інформацію по персоналіям викладачів, а також зібрано репертуар музичних колективів регіону.

У першому розділі *«Історіографія, джерельна база та теорія дослідження»* у роботі з історіографічними джерелами авторка використовує комплексний підхід, що важливо для теоретичного і хронологічного аналізу формування сучасного «музичного фону міста» (ст. 29).

Другий розділ дисертації присвячено висвітленню питання історичного становлення і розвитку широкої мережі загальноосвітньої та музичної освіти Глухівщини ХХ століття. Підкреслено визначну роль Глухівської співацької школи у формуванні прагнення глухівчан до

творчого мистецького розвитку, і як наслідок заснування у 1959 році та діяльність Глухівської дитячої музичної школи і її яскравих представників, зокрема, Дмитра Кашуби, а далі Глухівської школи мистецтв імені Максима Березовського, очільницею якої зараз є авторка цього дослідження Анна Мироненко.

До наукового обігу уведено нові постаті, які мали значний вплив на музичне життя Глухівського учительського інституту (з 1954 р. – Глухівського державного педагогічного інституту імені Сергія Сергеева-Ценського) та міста – педагог та диригент Михайло Стратанович (1877 – 1928) і викладач співів та диригент Ян Батист Ступка (1892 – 1971).

Третій розділ «Концертно-виконавське життя Глухівщини ХХ століття». Авторка відзначає, що культуротворчі процеси ХХ століття цього регіону позначені впливом чернігівської, ніжинської вокальної-хорової, празької та одеської інструментальних шкіл.

Відзначаючи загалом високий рівень дослідження, висловлю деякі зауваження.

У роботі трапляються окремі незначні стилістичні похибки, як, наприклад, на ст. 34: «У визначенні понятійного апарату *дисертація* використовує термінологію В. Кузик [...]»; ст. 43: «На вибір репертуару театральних труп *уливають* не лише виконавські можливості акторів [...]»; ст. 70 «[...] розпочав співпрацю з провідними музичними *ВИШами* [...]»; ст. 71 «[...] залучення академічного виконавства *вискового* гатунку [...]»; використання русизмів: ст. 81 «Викладачі, що *стояли у витоків*» тощо.

Зустрічаються розбіжності щодо року заснування музичного освітнього осередку, так, на ст. 74 вказано: «Глухівська дитяча музична школа заснована у 1959 р.», а на ст. 81 – «Після відкриття школи у 1956 р. майже всі викладачі покинули школу протягом наступних двох років [...]». Очевидно, що дисертантка припустилася механічної помилки.

При ознайомленні з працею складається початкове враження розпорошеності історичного контексту по всій дисертації і тому одразу

хочеться порекомендувати науковиці скористатися звичною структурою роботи, зібрати і винести увесь цей матеріал до окремого розділу. Але, що більше ми занурюємося у текст, і слідуємо за думкою авторки, тим переконливіше виглядає її структура викладу. У кожному підрозділі історичний фон щоразу повторюється як рефрен, який дозволяє усвідомити і аргументовано прийняти нову думку дисертантки, як історична канва, на якій цілком логічно проростають паростки музичного мистецтва ХХ століття Глухівщини. Таким чином, Анна Мироненко аналізує музичні явища не лише з точки зору мистецтвознавства, але й через призму історичних та соціокультурних контекстів. Це надає дослідженню значно ширший масштаб та відкриває нові шляхи для розуміння музичного мистецтва.

Як я вже зазначила, найцікавішим для мене виявився саме джерелознавчий аспект роботи, який є складним і багатоетапним процесом. Навіть у мирний час у роботі з архівними матеріалами можуть виникнути несподівані і часто нездоланні перешкоди. Достеменно ніколи невідомо, чим увінчається праця джерелозавця: радістю від знахідки унікальної інформації, чи, навпаки, розчаруванням від непоправних втрат. Враховуючи те, що ви здійснювали ці джерелознавчі пошуки у надзвичайно складний період, коли усі українці стали заручниками форс-мажорних обставин, спочатку унаслідок пандемії коронавірусної хвороби, а далі жахливої повномасштабної війни в Україні, коли тривалий час аспіранти і науковці елементарно не мали навіть доступу до архівних установ, виникло запитання:

1. Розкажіть, будь ласка, як склався ваш особистий джерелознавчий шлях як дослідника Глухівщини? з якими труднощами у роботі з архівними документами ви стикалися? І як у цей згаданий період була налагоджена робота архівних установ Сумщини, як прикордонної прифронтової території?

2. Назва щорічної Міжнародної науково-практичної конференції, яку проводить Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка «Глухів музичний: земля Березовського і Бортнянського», по суті, стала беззаперечним лозунгом Глухова. Але, як відомо, прижиттєвих джерельних документів, які б підтверджували загальновідомі факти життєтворчості цих композиторів є вкрай мало, їх біографічні відомості часто є досить суперечливими. Дослідниця Ольга Шуміліна зараз активно займається пошуком і вивченням таких документів та розвінчанням, так званої, «колективної фантазії та міфологізації» біографічних даних Максима Березовського. Так, наприклад, вона зазначає, що немає жодних віднайдених документальних підтверджень про народження Березовського у Глухові, про його навчання у глухівській школі церковних півчих та Києво-Могилянській академії, про службу в капелі гетьмана Кирила Розумовського, який мав резиденцію у Глухові тощо. Оскільки ви працювали в архівних установах саме з джерельними матеріалами Глухівщини, можливо вам траплялась якась підтверджуюча інформація? Цікаво було б дізнатися ваш погляд і міркування як науковиці-глухівчанки на дослідження п. Ольги Шуміліної.

Насамкінець зазначу, що висловлені незначні зауваження, а також дрібні технічні недоліки не впливають на загальний позитивний висновок про те, що кваліфікаційна наукова праця Мироненко Анни Миколаївни «Регіональні особливості музичного життя Глухівщини ХХ століття» є оригінальним завершеним науковим дослідженням, виконаним на належному методологічному рівні.

Робота відповідає вимогам пунктів 5–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження

ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ № 44 від 12 січня 2022 р., а також затвердженим наказом МОН від 12 січня 2017 року «Вимогам до оформлення дисертації», тож Мироненко Анна Миколаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 — «Музичне мистецтво» галузі знань 02 — «Культура і мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
в.о. професора кафедри історії
української музики та музичної
фольклористики
Національної музичної академії України
імені П. І. Чайковського

Ольга Путятицька